

Ю. А. Никитюк,

к. с.-г. н., с. н. с., старший науковий співробітник відділу економіки природокористування в агросфері, Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ

СТАН ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

Yu. Nykytiuk,

Ph.D. in Agricultural Sciences, Senior Research Fellow, Senior Research Fellow of the Division Of Environmental Economics in the Agrosphere, Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS

STATE AND TRENDS IN THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS INCREASE OF THE DOMESTIC MARKET OF MEDICINAL PLANTS

В статті проаналізовано закономірності та системні проблеми інвестиційного забезпечення галузі лікарського рослинництва, характерні для багатьох галузей агропромислового комплексу. Виявлено основні ознаки інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини, що дало змогу обґрунтувати напрями її підвищення. Запропоновано комплекс заходів, орієнтованих на підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів ринку лікарської рослинної сировини та визначено шляхи залучення інвестицій у галузь лікарського рослинництва в Україні.

This paper deals with patterns and systemic challenges of investment support to medicinal plant cultivation industry, which are characteristic for many areas of agriculture. The author has discovered main features of the investment attractiveness of the domestic market of medicinal plants, which helped to justify directions of its improvement. The author suggests a set of measures aimed at increasing investment attractiveness of the medicinal plants market subjects. Ways to attract investments into the industry of medicinal plant cultivation in Ukraine have been identified.

*Ключові слова: інвестиції, напрями, інвестиційна привабливість, ринок, лікарська рослинна сировина.
Key words: investment, trends, investment attractiveness, market, medicinal plants material.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідною умовою збалансованого розвитку будь-якої галузі економіки є належне інвестиційне забезпечення, у т.ч і ринку лікарської рослинної сировини. Важливим елементом забезпечення зростання економічного рівня галузі є її інвестиційна привабливість, сучасний рівень якої в Україні є доволі низьким і неоднорідним. Так, підприємства лікарського рослинництва не можуть розвиватись самостійно через потребу

у великих обсягах інвестицій і відсутність джерел їх забезпечення. Тому нинішні умови господарювання потребують істотного покращення інвестиційного клімату у цій галузі, що надасть змогу забезпечити сталий розвиток вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини завдяки удосконаленню та розширенню лікарського агропромисловництва. Розв'язання цієї проблеми значною мірою зумовлено формуванням системи підвищення інвестиційної привабливості як лікарсько-

го рослинництва, так і ринку лікарської рослинної сировини загалом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній аграрній науці інвестуванню присвячено праці багатьох відомих вітчизняних учених. Це, насамперед, дослідження А. Гайдуцького, С. Гуткевич, О. Дадія, Я. Крупки, Г. Лайка, М. Маліка, Л. Мармуль, Г. Підлісецького, П. Саблука, О. Ульяновченка, В. Юрчишина та ін. У своїх роботах особливу увагу приділили проблемам взаємозв'язку інвестицій і економічного розвитку виробництва, їх ролі у відтворювальному процесі, розвитку підприємницької активності тощо. Проблемам оцінки та підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрної галузі присвячено праці вчених-економістів, зокрема: Б. Дадашева, І. Вініченка, М. Кісіля, В. Чемерис, А. Чупіса, О. Шкуратова та ін. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання щодо особливостей інвестування міжгалузевих ринків, які пов'язані з аграрним сектором, залишаються недостатньо вивченими і потребують адаптації теоретико-прикладних засад формування системи напрямів, що визначають інвестиційну привабливість ринку лікарської рослинної сировини.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану та обґрунтуванні напрямів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Необхідність обґрунтування напрямів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного лікарського рослинництва в умовах посилення конкурентної боротьби на фармацевтичному та продовольчому ринку обумовлено об'єктивною потребою забезпечення безпеки та здоров'я суспільства. Загалом, під інвестиційною привабливістю ринку лікарської рослинної сировини слід розуміти інтегральну характеристику сукупності природно-кліматичних, географічних, соціально-економічних, політичних, екологічних, інституціональних умов, що визначають доцільність вкладення капіталу у цю галузь економіки.

Виробництво лікарських засобів на основі рослинної сировини впродовж десятиліть було найважливішою складовою вітчизняної фарміндустрії. Однак за сучасних ринкових умов виробники лікарських рослинних засобів діють в ситуації дедалі більше вираженої кон'юнктури як усередині свого сегмента фармацевтичного ринку, так і з боку виробників синтетичних лікарських препаратів.

Так, основними суб'єктами вказаного ринку є підприємства, що займаються заготівлею дикорослої лікарської сировини, його промисловим культивуванням, переробкою і реалізацією. Проблеми сучасного ринку полягають в тому, що проведені в цій галузі дослідження відносяться і ще до радянського періоду і значною мірою є застарілими, а також у тому, що під час їх вирощування широко використовується ручна праця. Тому дуже важливим є забезпечення сільсько-

господарських товаровиробників лікарських рослин та переробних підприємств інвестиційними ресурсами для оновлення технічних засобів та впровадження інноваційних технологій виробництва. Для цих цілей в Україні необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат на досліджуваному ринку, спростити законодавчу базу, ширше використовувати світовий досвід тощо.

Виробництво лікарської рослинної сировини, як і препаратів медичного призначення на її основі, — є доволі актуальним і прибутковим бізнесом, оскільки значна кількість видів лікувально-рослинної сировини має необмежений попит на зовнішньому ринку. Тому наразі вкрай важливим з боку держави є сприяння у вирощуванні лікарських рослин і залучення інвестиційних коштів на розроблення проектів нових сучасних лікарських засобів, їх доклінічного та клінічного випробування, реклама розроблених препаратів. Вирощування лікарської рослинної сировини забезпечить винахід нових ефективніших препаратів, забезпечить якісне лікування та отримання в подальшому значного прибутку [2].

Загалом, на думку експертів, цей сегмент є перспективним, оскільки до натуральних природних препаратів проявляють зацікавленість великі компанії-виробники. Це пояснюється двома чинниками: відносно невеликими розмірами первісних інвестицій і популярним нині трендом "екологічності та натуральності", що охоплює всі сфери життя.

Ринок лікарської рослинної сировини України є не тільки привабливим для вкладення інвестицій, але і доступним бізнесом. За даними сільськогосподарських товаровиробників, що вирощують лікарські рослини, витрати на сушильне устаткування (залежно від його потужності) можуть становити 200—800 тис. грн. Серійного виробництва спеціалізованої прибиральної техніки для лікарських трав в Україні немає, а імпортні машини коштують дорого (до 60 тис. дол. США), тому деякі аграрії самі конструюють збиральні комбайни на основі вітчизняної техніки [4], щоб досягти максимальної рентабельності підприємства.

Загалом, інвестиційну привабливість вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини можна охарактеризувати такими ознаками [1, с. 16]:

— ємність ринку (ринок лікарської рослинної сировини ще не насичений, існуюча на сьогодні пропозиція не покриває повною мірою потреби ринку);

— постійно зростаючий попит (фітотерапія в Україні та ближньому зарубіжжі стає дедалі популярнішою, а це сприяє збільшенню попиту на фіточаї, трав'яні бальзами і розширенню потенційного ринку для цих товарів);

— можливість високорентабельного виробництва без значних капіталовкладень (якщо немає можливості вкласти гроші в побудову теплиці, у вирощування овочів або ягід, то можна зібрати дикорослі лікарські трави);

— сприятливість природних та еколого-економічних умов культивування лікарських рослин.

Також слід підкреслити, що в процесі виробничої діяльності з культивування лікарських рослин, крім отримання товарної сировини, проявляються і зовнішні (неринкові) ефекти, які створюють додаткові переваги в рамках багатофункціонального сільськогосподарського виробництва [7]. Наприклад, на стику соціальної

Рис. 1. Структурна схема механізму підвищення інвестиційної привабливості ринку лікарської рослинної сировини

Джерело: сформовано автором на основі [1; 6].

та екологічної складових його багатофункціональності зберігається біорізноманіття (за раціональної системи заготовки дикорослих рослин), що підвищує культурно-освітній рівень сільського населення, а розвиток туризму стимулює охорону природних пам'яток, звичаїв, фольклору.

Конкурентними перевагами для підвищення інвестиційної привабливості ринку лікарської рослинної сировини в Україні також є [4; 5]: екологічно чиста сировина рослинного походження; функціонування мережі освітніх центрів високого рівня, які здійснюють підготовку фахівців для фармацевтичної галузі; науковий потенціал, орієнтований на розробку інноваційних фармацевтичних препаратів, технологій переробки рослинної сировини; наявність високотехнологічних підприємств фармацевтичної промисловості.

Щоб підвищити інвестиційну привабливість ринку лікарської рослинної сировини в Україні, для інвесторів необхідно створити певні умови, зокрема: розробити та впровадити загальні концепції щодо інвестицій у лікарському рослинництві та його переробці; прийняти законодавчі акти щодо інвестицій і підприємницької діяльності цієї галузі; здійснювати контроль за процесами іноземного інвестування у фітофармацевтичну галузь; надавати інвесторам підтримку, в т.ч. інформаційну, експертну, технічну та інших видів; врахувати інвестиційні ризики шляхом надання державних гарантій; здійснювати екологічний контроль.

Механізм підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини передбачає сукупність взаємодіючих організаційних і еко-

номічних складових, спрямованих на створення спонукальних мотивів та інтересів вкладення капіталу, і, насамперед, приватними інвесторами в галузі з виробництва та переробки лікарських рослин, а також обслуговуючих організацій цього ринку (рис. 1). Складові цього механізму виступають не лише як сукупність окремих елементів, а формують певну систему взаємопов'язаних та взаємозалежних інструментів для підвищення інвестиційного потенціалу і зниження інвестиційного ризику.

Цей механізм налічує чотири взаємопов'язані блоки, кожен з яких може функціонувати самостійно, але реального економічного ефекту вони досягають тільки за умови спільної дії в досягненні єдиної мети — залучення капіталу в сільське господарство для забезпечення конкурентоспроможності галузі на основі використання високотехнологічних засобів виробництва.

Оптимізація основних ознак та переваг вітчизняної галузі лікарського рослинництва дає змогу обґрунтувати подальші напрями підвищення інвестиційної привабливості ринку лікарської рослинної сировини в Україні [1—5]. Важливим напрямом є комплексне і повне використання географічних переваг вітчизняної галузі за допомогою формування дієвої логістичної інфраструктури, що надасть змогу значною мірою оптимізувати транспортні витрати підприємств, прискорити терміни перевезення лікарської сировини, поліпшити рівень життя сільського населення та знизити соціальну напруженість в сільській місцевості. Поряд із тим підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу лікарського рослинництва залежить від досяг-

нення науково обґрунтованої територіальної спеціалізації виробництва за природно-економічними зонами.

Наступний напрям передбачає формування сприятливих умов залучення в галузь лікарського рослинництва недержавних інвестицій — заощаджень населення, кредитних ресурсів, накопичень суб'єктів господарювання, іноземних інвестицій. З метою реалізації цього завдання необхідно вдосконалити систему державних гарантій і механізмів захисту приватних інвестицій, у т. ч. за допомогою створення заставного земельного фонду, пільгового оподаткування, кредитування, розробки механізму закладення майбутнього врожаю під довгострокові кредити [1, 2].

Не менш важливим напрямом є активне державне регулювання інвестиційного процесу в сільському господарстві, спрямоване, насамперед, на поліпшення інвестиційного клімату та забезпечення зниження ризиків.

Найважливішим напрямом підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини, на нашу думку, є виробничий чинник. В умовах радянської планової економіки в Україні існувала доволі потужна база з вирощування та заготівлі лікарських трав, яка після розвалу СРСР теж прийшла в занепад. З 14 радгоспів-заводів з виробництва лікарських трав, що входили в державну структуру "Укрфітотерапія", залишилося чотири (у Полтавській, Сумській, Львівській, Тернопільській областях). Отже, труднощі у розвитку виробництва лікарської рослинної сировини пояснюються тим, що колишні спеціалізовані господарства перебувають у занепаді. Спостерігається моральна і фізична зношеність технологічного обладнання, дефіцит виробничих потужностей для деяких видів переробки лікарської рослинної сировини. Завдання модернізації матеріально-технічної бази лікарського рослинництва має бути одним з ключових напрямів стратегії розвитку аграрного сектора України. Цей напрям планується реалізувати шляхом: стимулювання освоєння інноваційних технологій і забезпечення умов впровадження в лікарському рослинництві високопродуктивних технічних засобів; стимулювання інвестиційної активності підприємницьких структур; розвитку виробничої інфраструктури вирощування та переробки лікарських рослин.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зважаючи на перспективність малих форм господарювання в галузі лікарського рослинництва щодо розв'язання проблеми забезпечення ринку лікарською рослиною сировиною, державна підтримка повинна бути орієнтована не тільки на забезпечення реалізації заходів із підвищення фінансової стійкості, але і на сприяння в становленні необхідної інституціональної інфраструктури (зокрема — кредитних, споживчих, інвестиційних) у вигляді інтеграційних об'єднань. Зокрема, одним з найперспективніших методів у цьому напрямі є формування кластерів. Але для отримання права на розвиток і свого місця в системі структури інвестиційного ринку країни у сфері лікарського рослинництва, кластерам необхідна комплексна законодавча, фінансова, економічна, консультаційна допомога з боку держави. Іншими словами, інституціональні трансформації та низка

перетворень на ринку лікарської рослинної сировини надасть змогу істотно підвищити інвестиційний потенціал і знизити ризики інвестиційних вкладень в галузь, що буде сприяти подальшому підвищенню її конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Література:

1. Батырова М.К. Институциональные преобразования инвестиционного рынка как фактор повышения инвестиционной привлекательности сельского хозяйства региона / М.К. Батырова // Аграрный вестник Урала. — 2008. — № 10. — С. 15—22.
2. Мірзоева Т.В. Особливості вітчизняного ринку лікарських рослин в умовах сьогодення / Т.В. Мірзоева // Інноваційна економіка. — 2013. — №6. — С. 209—212.
3. Нароліна Ю.В. Повышение инвестиционной привлекательности АПК региона (на примере Воронежской области) / Ю.В. Нароліна / Вестник Тамбовского университета. — 2009. — Вып. 1 (69). — С. 389—396. (Сер.: Гуманитарные науки).
4. Обзор рынка лекарственного растительного сырья Украины 2014: [аналитический сборник] / Маркетинговая компания Синергия, 2015. — 37 с.
5. Семак Б.Б. Наукові засади формування ринку рослинної технічної сировини та його окремих сегментів в Україні: монографія / Б.Б. Семак. — Львів: Видавництво Львівської КА, 2007. — 512 с.
6. Шкуратов О.І. Розвиток інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України: [монографія] / О.І. Шкуратов, Н.В. Кюрчева. — К.: ТОВ "Кондор", 2011. — 338 с.
7. Lonner J. Herbal medicine in Belarus / J. Lonner, I. Darashkevich // HerbalGram. — 2006. — № 68. — P. 36—38.

References:

1. Batyrova, M.K. (2008), "Institutional reforms of the investment market as a factor of increasing the investment attractiveness of the agricultural region", *Agrarnyj vestnik Urala*, vol. 10, pp. 15—22.
 2. Mirzoieva, T.V. (2013), "Features of the domestic market for medicinal plants under the present", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 6, pp. 209—212.
 3. Narolina, Ju.V. (2009), "Increase of investment attraction in the region (in the Voronezh region)", *Vestnik Tambovskogo universiteta*, no. 1 (69), pp. 389—396.
 4. Synergy Marketing Company (2015), "Obzor rynku lekarstvennogo rastitel'nogo syr'ja Ukrainy 2014. Analiticheskij sbornik" [Market Overview medicinal plants in Ukraine 2014. Analytical collection], Kyiv, Ukraine.
 5. Semak, B.B. (2007), *Naukovi zasady formuvannia rynku roslynnoi tekhnichnoi syrovyny ta joho okremykh sehmentiv v Ukraini* [Scientific basis forming plant industrial raw materials market and its individual segments in Ukraine], Vydavnytstvo L'vivs'koi KA, L'viv, Ukraine.
 6. Shkuratov, O.I. and Kiurcheva, N.V. (2011), *Rozvytok investytsijnoi diial'nosti v aharnomu sektori ekonomiky Ukrainy* [The development of investment in the agricultural sector Ukraine], Kondor, Kyiv, Ukraine.
 7. Lonner, J. and Darashkevich, I. (2006), "Herbal medicine in Belarus", *HerbalGram*, vol. 68, pp. 36—38.
- Стаття надійшла до редакції 20.12.2016 р.*